

2. Auzan, A. A. (2015). Effekt kolei. Problema zavisimosti ot trayektorii pedshestvuyushchego razvitiya – evolyutsiya gipotez. *Vestn. Mosk. Un-ta. Ser. 6. Ekonomika - Bulletin of Moscow University. Series 6. Economics. 1* [In Russian].
3. Keefer, Ph. (2000). Formal Versus Informal Institution Economic. Development, Institution, Contracts and Organization. *Perspectives from New Institutional Economics. Edward Elgar*.
4. Yak zminiuiutsia tsinnosti ukrainsiv? URL: <https://www.gfk.com/uk-ua/rishennja/news/materiali-prezentaciji-gfk-z-konferenciji-cinnosti-ta-modernizacija/> [In Ukrainian].
5. Krueger, A. (1974). The political economy of the rent-seeking society. *American Economic Review. Vol. 64, 3, 291-303*.
6. Tullock, G. (1988). Rents and rent seeking. The political economy of rent seeking. Boston.
7. Piketti, T. (2015). Kapital v XXI veke. M.: Ad Marginem Press [In Russian].
8. Martin Wolf: why rigged capitalism is damaging liberal democracy. (2019). Financial Times. URL: <https://www.ft.com/content/5a8ab27e-d470-11e9-8367-807ebd53ab77>
9. Institutsionalnaya ekonomika: Novaya instituiionalnaya ekonomicheskaya teoriya. (2011). A.A. Auzana (Eds.). M.: INFRA-M [In Russian].

Васильєв Олексій Вікторович

*доктор економічних наук, професор, професор кафедри управління
та адміністрування ННІ «Каразінська школа бізнесу»*

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Уваров Ігор Сергійович

студент ННІ «Каразінська школа бізнесу»

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ORCID 0000-0003-0128-6656

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Наукова робота присвячена дослідженню проблематики сучасних підходів формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної ефективності діяльності підприємств. Автором було досліджено зазначену проблематику і зроблено відповідні висновки, зокрема наведено універсальне визначення поняття «економічна ефективність».

Ключові слова: економічна ефективність, організаційно-економічний механізм, діяльність підприємства.

Vasyliiev Oleksii

Doctor in Economics, Professor of the Department of Management and Administration, Education and research institute Karazin business school V. N. Karazin Kharkiv National University

Uvarov Ihor

student of Education and research institute Karazin business school V. N. Karazin Kharkiv National University

ORCID 0000-0003-0128-6656

MODERN APPROACHES FOR THE FORMATION OF THE ORGANIZATION AND ECONOMIC MECHANISM TO ENSURE THE ECONOMIC EFFICIENCY OF THE ENTERPRISE'S ACTIVITIES

The scientific work is devoted to research of problems of modern approaches of formation of organizational-economic mechanism of ensuring economic efficiency of activity of enterprises. The author investigated these issues and made relevant conclusions, in particular, the universal definition of the concept of «economic efficiency».

Keywords: economic efficiency, organizational and economic mechanism, functioning of the company.

Вміння ефективно управляти економічною ефективністю підприємства є високо конкурентною перевагою в умовах сьогодення, адже економічна ефективність для підприємства відіграє важливу роль в процесі досягнення успіху. Тому основна мета власників і менеджерів компаній повинна базуватися та орієнтуватися на по-

стійний контроль рівня економічної ефективності підприємства та націлена на його підвищення. Важливо також своєчасно та точно визначати основні фактори, що впливають на ефективність діяльності підприємства, на основі отриманої інформації формувати висновки та планувати подальший перебіг дій.

Оцінка економічної ефективності діяльності підприємства надає інформацію про рівень ефективності використання наявних ресурсів, результативність та ефективність бізнес-процесів, ефективність виробництва продукції тощо.

Слід відмітити, що власники підприємств часто приймають рішення, які принципово впливають на їх довгострокову конкурентну позицію, ефективність і прибутковість підприємства. Тому процес формулювання довготермінових стратегій, що орієнтуються на показники оцінки рівня економічної ефективності, та тактичні цілі, що є кроками для досягнення стратегічних цілей, мають вирішальне значення.

При дослідженні поняття «ефективність» виявлено, що в економічній теорії існує кілька концептуальних підходів щодо розуміння даної категорії та оцінки результативності даного показника.

Так одними авторами оцінка ефективності асоціюється із визначенням беззбитковості. Прихильниками такого трактування є зокрема Зятковський І. В., Ковальов В. В., Орлов О.А., Рясних Е. Г. З іншого боку, в дослідженнях таких авторів як Мец В. О, Мних Є. В., Рішар Ж., Зятюк Н. В. оцінку ефективності прирівнюють до рівня рентабельності, що визначає її, як рівень прибутковості у відсотках. Тобто – відносний показник, за допомогою якого оцінюється фінансова результативність різних видів діяльності підприємств, реалізації окремих видів продукції та послуг, галузей виробництва.

Хмелевський О. В. визначає ефективність як здатність підприємства здійснювати рентабельну діяльність, генерувати прибуток, зберігати та нарощувати свою платоспроможність, забезпечуючи своє стабільне зростання та розвиток. Безспірним є той факт, що ефективність безпосередньо пов'язана з отриманням прибутку. Проте вона має два проява, позитивний у вигляді прибутковості та негативний у вигляді збитковості. На думку автора, основою такого прояву є

результат господарської діяльності – позитивний (прибуток), нульовий – (беззбитковість) та негативний (збиток) [5, с. 50-53].

На сьогодні не існує єдиного загальноприйнятого показника рівня економічної ефективності підприємства, тому при розрахунках у чисельнику формули може бути валовий, балансовий, операційний, чистий прибуток, у знаменнику – середні показники загального капіталу (загальні активи), основного капіталу (довгострокові активи), оборотного капіталу (поточні активи).

Деякі автори пропонують вимірювати ефективність діяльності підприємства з різних позицій відповідно до інтересів учасників економічного процесу, ринкового обміну. Для цього основні показники прибутковості об'єднують в такі групи: показники прибутковості капіталу (активів), продажів, витрат виробництва.

Натомість Мочерний С. В. ототожнює ефективність діяльності підприємства з нормою прибутку: відношенням річного прибутку до авансованого капіталу, що виражає наступна формула (1.16):

$$p' = \frac{p}{c+v} * 100\% \quad p' = \frac{p}{c+v} * 100\% \quad (1.16)$$

де p' – норма прибутку;

p – маса прибутку;

$c + v$ – авансований капітал [3, с. 337].

Таким чином, на практиці широко використовується велика кількість показників оцінки економічної ефективності діяльності підприємства, сукупність 36 яких всебічно відбиває ефективність операційної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства.

Також результати ж оцінки рівня економічної ефективності діяльності підприємства відображають загальну раціональність діяльності підприємства. Адже як було зазначено раніше, ефективність – це відносна величина, що представляє співвідношення між кінцевим ефектом і ресурсами, що використовуються для створення цього ефекту. Таким чином, досягнення економічної ефективності є головною метою здійснення господарської та фінансової діяльності підприємства. Можна також сказати, що ефективність є відношен-

ням між вхідними та вихідними даними діяльності підприємства (рис. 1.7).

Як видно на рис. 1.6 вхідними елементами є фактори виробництва, які використовуються або споживається на підприємстві. Фактори виробництва, які зайняті безпосередньо у виробництві, виражаються у вигляді суми капіталу, спожитого факторами виробництва.

Вихідними елементами є продукція, вироблена за певний період. Надається у формі кількісних показників, більшість з яких виражається об'ємом виробництва, який розглядається як природний вихід підприємства. Або буває представлений як значення показника доходу, обсягів продажів, доданої вартості тощо.

Отож, шляхи підвищення ефективності діяльності підприємства виступають сформованим комплексом конкретних заходів, які повинні привести до зростання ефективності діяльності в заданих напрямках.

Процес підвищення економічної ефективності діяльності підприємства варто проводити за методом дедукції, тобто від окремих його складових до загального ефекту підвищення його економічної ефективності. Основними складовими системи економічної ефективності господарської діяльності підприємства є соціальна складова, технологічна складова, ресурсна та фінансова складова

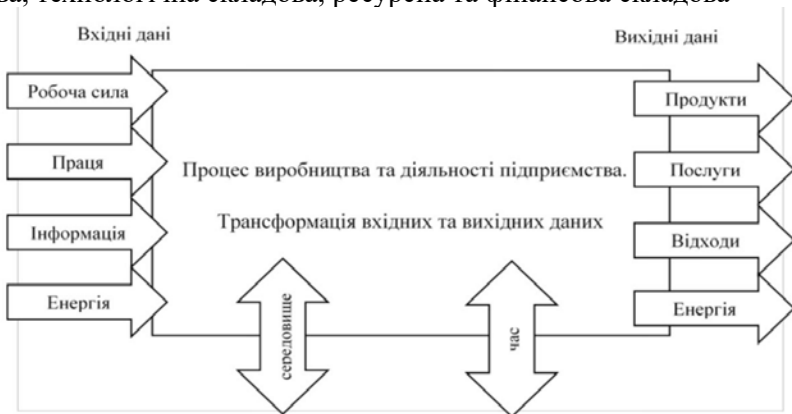

Рисунок 1.7. – Бізнес-процес, що ілюструє трансформацію вхідних та вихідних даних для розрахунку ефективності діяльності підприємства. Джерело [1, с. 115]

Тому стратегія підвищення рівня економічної ефективності діяльності підприємства повинна складатися із таких складових:

1) характеристика зовнішніх і внутрішніх загроз, що впливають на рівень економічної безпеки діяльності підприємства;

2) визначення, вивчення та контроль чинників, які зміцнюють або негативно впливають на стійкість та конкурентоспроможність підприємства, його соціально-економічного стану в короткостроковій та середньостроковій (3–5 років) перспективі, іноді на довгострокову перспективу;

3) дослідження критеріїв і параметрів показників, що використовуються для оцінки економічної ефективності діяльності підприємства, що несуть смислове навантаження для задоволення інтересів власників та зацікавлених осіб у діяльності такого підприємства і відповідають потребам ринкової ефективності підприємства;

4) на основі отриманих даних проводити розробку основних кроків економічної політики діяльності підприємства, куди входить механізм обліку, який безумовно здійснює вплив на економічну ефективність підприємства;

5) напрямки функціонування підприємства відповідно до досягнення результатів обраної стратегії.

Напрямки підвищення рівня економічної ефективності діяльності підприємства варто реалізовувати в якості відповідного механізму впливу.

Крім того, важливо відзначити, що розроблений механізм забезпечення економічної ефективності на підприємстві передбачає застосування заходів щодо її зміцнення, та орієнтується на проведення відповідних заходів, що представлені в таблиці 1.7. [4].

Особливої уваги в таблиці 1.6 заслуговує представлення заходів зміцнення економічної ефективності підприємства у розрізі саме функціональних складових, так як кожна з них потребує застосування різних заходів і мір відповідно до змісту та наявних проблем.

Окрім спеціального механізму покращення ефективності господарської діяльності підприємства, що базується на окремих його складових, варто звернути увагу на загальні заходи підвищення ефективності функціонування господарюючих суб'єктів, які можна звести до трьох напрямків (рис. 1.7).

Тобто, усі заходи по підвищенню ефективності роботи підприємства, що зображені на рис. 1.8, є взаємозалежними. Однак, найбільш значимими виступають чинники, що характеризують третій напрямок розвитку. Оскільки управлінські рішення, що враховують зовнішні та внутрішні чинники впливу та адаптують підприємство з урахуванням цих вимог, є визначальними та їх реалізація передбачає визначення місця підприємства в системі управління господарською діяльністю.

Таблиця 1.6. – Забезпечення економічної ефективності діяльності підприємства у відповідності до її функціональних складових

Складові економічної ефективності	Заходи зміцнення економічної ефективності діяльності підприємства
1	2
Технологічна	створення нових організаційно–виробничих структур; використання лізингу; активна участь у міжнародних виставках та семінарах; впровадження передового світового досвіду.
Ресурсна	вдосконалення систем розрахунків; підвищення продуктивності праці; збільшення капіталовкладень у ресурсозбереження; стимулювання «ресурсного» напрямку науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт; застосування інноваційного підходу до використання наявних ресурсів.
Фінансова	застосування принципу дотримання критичних строків кредитування; створення інформаційного центру з дебіторської та кредиторської заборгованості; створення в структурі інформаційного центру спеціальної групи працівників, яка б контролювала нарахування та сплату податків і зборів; бути націленими на власні ресурси задля розвитку діяльності; запровадити постійну систему амортизаційних відрахувань.
Соціальна	наближення рівня оплати праці до рівня розвинутих країн; залучення робітників до управлінських функцій; підвищення кваліфікації працівників; зацікавленість адміністрації підприємства в працевлаштуванні безробітних;

Складові економічної ефективності	Заходи зміцнення економічної ефективності діяльності підприємства
1	2
Технологічна	створення нових організаційно-виробничих структур; використання лізингу; активна участь у міжнародних виставках та семінарах; впровадження передового світового досвіду.
Ресурсна	вдосконалення систем розрахунків; підвищення продуктивності праці; збільшення капіталовкладень у ресурсозбереження; стимулювання «ресурсного» напрямку науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт; застосування інноваційного підходу до використання наявних ресурсів.
Фінансова	застосування принципу дотримання критичних строків кредитування; створення інформаційного центру з дебіторської та кредиторської заборгованості; створення в структурі інформаційного центру спеціальної групи працівників, яка б контролювала нарахування та сплату податків і зборів; бути націленими на власні ресурси задля розвитку діяльності; запровадити постійну систему амортизаційних відрахувань.
Соціальна	наближення рівня оплати праці до рівня розвинутих країн; залучення робітників до управлінських функцій; підвищення кваліфікації працівників; зацікавленість адміністрації підприємства в працевлаштуванні безробітних;

розвиток соціальної інфраструктури підприємства; підвищення матеріальної відповідальності працівників за результати своєї праці.

Джерело [4].

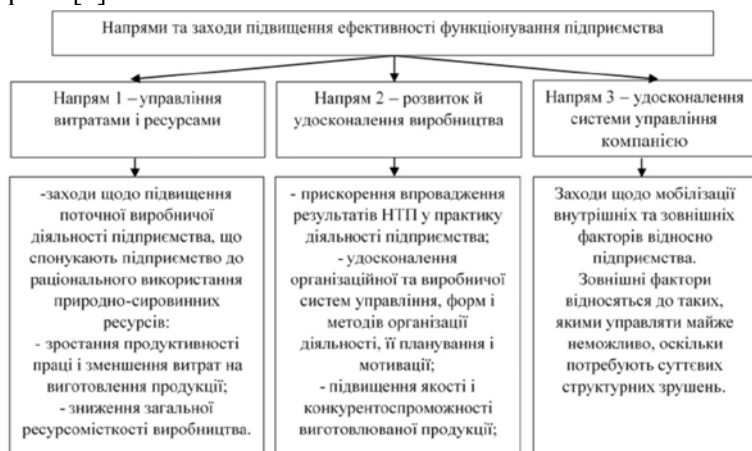

Рисунок. 1.8. – Напрями підвищення ефективності господарської діяльності підприємства. Джерело [6]

Тобто, усі заходи по підвищенню ефективності роботи підприємства, що зображені на рис. 1.8, є взаємозалежними. Однак, найбільш значимими виступають чинники, що характеризують третій напрямок розвитку. Оскільки управлінські рішення, що враховують зовнішні та внутрішні чинники впливу та адаптують підприємство з урахуванням цих вимог, є визначальними та їх реалізація передбачає визначення місця підприємства в системі управління господарською діяльністю.

В той час, у процесі реалізації механізму підвищення економічної ефективності діяльності підприємства, доцільно дотримуватися певних принципів, а саме:

- забезпечувати органічний взаємозв'язок між критеріями та системою відповідних показників економічної ефективності діяльності;
- відстежувати та відображати ефективність використання всіх видів ресурсів, які використовуються;
- вивчати новаторські можливості, застосовувати показники ефективності до управління різними ланками виробництва на підприємстві;
- забезпечувати виконання стимулюючої функції в процесі використання наявних резервів, зростання ефективності виробництва на основі провідних показників економічної ефективності діяльності організації.

Але приймаючи до уваги погляд Аляскіна Б. С. на шляхи підвищення ефективності діяльності підприємства можна виділити й інші етапи вирішення даного питання (рис. 1.8).

Підвищення ефективності виробництва багато в чому обумовлено максимізацією використання основних фондів. Важливо максимально використовувати наявний виробничий потенціал, прагнути до повного завантаження потужностей, суттєво нарощувати об'єм його роботи, а також згідно цього твердження нарощувати обсяг продукції на кожну одиницю устаткування, кожен квадратний метр виробничої площі. Основними шляхами підвищення економічної ефективності підприємства на думку автора є [2]:

- зниження трудомісткості і підвищення продуктивності праці;

- зниження матеріаломісткості продукції і раціональне використання природних ресурсів;
- активізація інвестиційної діяльності підприємств;
- зниження фондомісткості продукції.

Варто також звернути уваги на той факт, що науково-технічний прогрес є чинником, що сприяє розвитку методів зниження трудомісткості виробничих та інших процесів, а також підвищенню продуктивності праці. В умовах ринку, що розвивається необхідні якісні зміни у виробничих процесах, здійснення переходу до принципово нових технологій, мобілізація і перебудування всіх галузей національного господарства базуючись на основі інноваційних досягнень науково-технічного прогресу.

Також науково-технічний прогрес має вплив і на розвиток способів зниження матеріаломісткості продукції, що підвищує раціональність використання природних ресурсів в деяких галузях.

Для розвитку всіх перерахованих вище факторів необхідні фінансові впливання, які можуть бути здійснені через активізацію інвестиційної діяльності підприємств в розвиток новітніх технологій.

Таким чином, очевидно, що шляхи підвищення ефективності підприємства засновані на впровадженні нових технологій, які в свою чергу, можуть бути створені завдяки вкладенню інвестицій в наукову діяльність і в розвиток технологій. Управлінці діяльністю підприємства повинні дбати не тільки про власний, а й про галузевий розвиток, проявляти прагнення до підтримки наукових розробок.

У сучасних умовах ринкової економіки для того, щоб підприємство працювало ефективно, йому необхідно бути конкурентоспроможним відносно до інших підприємств, в тому числі закордонних. В даному випадку, важливим фактором економічної ефективності виступає якість продукції, що випускається. Саме для цього керівництву підприємств необхідно впроваджувати в діяльність своєї організації систему менеджменту якості.

Система управління якістю передбачає ряд дій, за допомогою яких організація визначає процеси і ресурси, необхідні для досягнення бажаних результатів, і встановлює свої цілі. Вона управляє

взаємодіючими процесами і ресурсами, необхідними для забезпечення цінності та реалізації результатів для зацікавлених сторін.

Також дана система дозволяє керівному персоналу підприємства оптимізувати використання ресурсів, враховуючи довгострокові і короткострокові наслідки їх рішень.

Таким чином, за Аляксіним Б. С. для того, щоб збільшити результативність функціонування підприємства необхідно впровадження системи менеджменту 42 якості. Завдяки їй підприємство зможе: зменшити відсоток браку у виробництві, тим самим і знизити витрати; збільшити якість продукції, а, отже, збільшити попит на свою продукцію і збільшити прибуток. Надалі ці фактори допоможуть підприємству бути більш конкурентоспроможними по відношенню до інших фірм в сучасних умовах світової ринкової економіки [2].

Отже, підсумовуючи все вищесказане, варто підкреслити ще раз, що економічна ефективність представляє собою одну з найважливіших економічних категорій, що характеризують позитивний результат господарської діяльності підприємства. Проте в мінливих умовах ринкової економіки змінюється і трактування визначення «економічна ефективність» та набір характерних критеріїв, які її визначають.

В цілому основним результатом діяльності підприємства в ринкових умовах є отримання прибутку. Проте абсолютний показник отримання прибутку не формує повного уявлення про ефективність діяльності господарюючого суб'єкта. В основному в якості первісного критерію беруть до уваги рівень економічної ефективності, що базується на співвідношенні максимізації прибутку до одиниці затрат і ресурсів, при виробництві продукції (чи наданні послуг) високої якості, що одночасно забезпечувало б конкурентоспроможність підприємства.

Отже, можна надати наступне визначення «економічної ефективності» – це співвідношення між отриманим в результаті виробничої діяльності результатам і затрат ресурсів, які були задіяні в даному виробничому бізнес процесі. Основною метою керівництва при цьому має стати орієнтація на підвищення рівня економічної ефективності, що може базуватися на зниженні трудомісткості та фондомісткості продукції, використанні інноваційних підходів до управління організацією, активізації інвестиційної діяльності тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальчук І. В. Економіка підприємства : Навч. посіб. К. : Знання, 2008. 697 с.
2. Морозов О. О. Основные пути повышения экономической эффективности деятельности предприятия в условиях рынка. *Экономика и социум*. 2017. № 12 (43). URL: https://iupr.ru/domains_data/files/zurnal_43/Morozov%20O.O.%20Sovremennye%20tehnologii%20upravleniya%20organizaciya.pdf.
3. Мочерний С. В. Політична економія: Нач. посіб. К.: Знання, 2002. 437 с. 29.
4. Троц І. В. Забезпечення економічної безпеки на підприємстві з метою попередження банкрутства. 2012. URL: <https://www.science-community.org/system/files/Trots.pdf>.
5. Хмелевський О. Оцінка якості прибутковості в інноваційно-інвестиційному розвитку підприємств машинобудування. *Економіст*. 2008. №3. С. 50–53.
6. Шляга О. В. Шляхи підвищення ефективності роботи підприємства. 2014. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_7_066.pdf.

REFERENCES

1. Kovalchuk, I. V. (2008). *Ekonomika pidpriemstva*. K. : Znannia. [In Ukrainian].
2. Morozov, O. O. (2017). Osnovnyye puti povysheniya ekonomicheskoy effektivnosti deyatel'nosti predpriyatiya v usloviyakh rynka. *Ekonomika i sotsium – Economy and society*, 12 (43). URL: https://iupr.ru/domains_data/files/zurnal_43/Morozov%20O.O.%20Sovremennye%20tehnologii%20upravleniya%20organizaciya.pdf [In Russian].
3. Mochernyi, S. V. (2002). *Politychna ekonomii*. K.: Znannia. 29 [In Ukrainian].
4. Trots, I. V. (2012). Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky na pidpriemstvi z metoiu poperedzhennia bankrutstva. URL: <https://www.science-community.org/system/files/Trots.pdf>. [In Ukrainian].
5. Khmelevskiy, O. (2008). Otsinka yakosti prybutkovosti v inovatsiino-investytsiinomu rozvytku pidpriemstv mashynobuduvannia. *Ekonomist – Economist*, 3, 50–53 [In Ukrainian].
6. Shliaha, O. V. (2014). Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti roboty pidpriemstva. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_7_066.pdf [In Ukrainian].